

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента**

доктора філософських наук, професора

**Прокопович Лади Валеріївни**

на дисертаційне дослідження

**Городнюк Людмили Степанівни**

на тему «**Цифрова людина в екзистенційній площині  
соціально-філософської рефлексії**»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 03 – Гуманітарні науки

за спеціальністю 033 Філософія

### **Актуальність теми дисертаційної роботи.**

Впродовж першої чверті XXI ст. суттєво змінився світ, змінилася людина. Цифрова доба привнесла в життя людства велике розмаїття нових явищ – цифрову культуру, цифрову діяльність, цифрову комунікацію, цифрові відносини, цифрову ментальність, цінності і традиції цифрової доби, цифрові активи і гроші тощо. Увага до цих феноменів серед світових та українських науковців чимала: кожен з цих феноменів досліджується в широкому міждисциплінарному дискурсі. Але цифрова людина як системне явище цифрового буття, яка суб'єктно виступає візіонером і автором динамічних, глобальних еволюційних та соціальних трансформацій, і водночас є об'єктом, на який спрямовуються рушійні процеси культури, від яких залежить його соціально-історична поведінка, буття та екзистенційні установки, що детермінуються трансформованим світом, практично не досліджена. Як зазначається авторкою, у порівнянні з численними попередниками і найближчим попередником – людиною кінця XX сторіччя, цифровий неоантроп інакше живе, інакше мислить, інакше творить, інакше вирішує соціальні і навіть біосоціальні потреби і проблеми – все його життя детерміноване цифровими пристроями, Інтернетом та численним змістовним і інструментальним продуктом цифрового виміру – соціальними мережами, вебсайтами, маркетплейсами, освітніми та розважальними платформами, онлайн-банкінгом, додатками, застосунками

тощо. Задовольняючи абсолютну більшість своїх потреб натисканням на кнопку або дотиком до сенсорного екрана, Homo Digitalis вносить суттєві зміни у свою біосоціальну природу, віддаляючись від Homo Sapiens. Саме від цієї, «нової», людини, вбудованої в цифровий світ, від її цінностей, бачення свого сучасного і свого майбутнього, від розуміння нею глобальної безпеки, залежатиме доля цивілізації.

Дослідниця комплексно і багатоаспектно підійшла до вивчення предмету дисертації – цифрової людини в екзистенційній площині соціально-філософської рефлексії: відтворила передумови і обставини виникнення цифрової доби і, відповідно, цифрової людини, представила соціально-історичний калейдоскоп подій, що вплинув на еволюційні зміни людства, проаналізувала людину в діалектиці і контексті змін, розкрила глибину соціально-філософської рефлексії, онтологічну сутність, ціннісні орієнтири, комунікативні особливості і специфіку життєвої поведінки цифрової людини.

Загалом, в роботі представлено комплексний теоретичний ресурс для подальших досліджень про сучасну людину на проблемному полі еволюційних змін та цивілізаційних трансформацій.

#### **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертацію виконано відповідно до комплексної наукової теми кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Розвиток творчої особистості в сучасному соціально-філософському пізнанні» (реєстраційний номер 01220000076).

#### **Повнота викладу матеріалу дисертації в публікаціях.**

Результати дослідження відображено в 27 публікаціях автора, з них: 5 статей – в наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у закордонному рецензованому науковому виданні та 21 праця апробаційного характеру. Матеріали публікувалися українською та англійською мовами. Матеріали

дослідження пройшли належну апробацію: зміст публікацій здобувачки, спрямованість міжнародних наукових конференцій, де відбулась апробація основних наукових положень та результатів дисертації, повною мірою розкривають дослідницьку проблему.

### **Наукова новизна та практична значущість одержаних результатів.**

Азторкою вперше розглянуто цифрову людину в екзистенційній площині соціально-філософської рефлексії, на фундаменті чого розкрито сутнісні ознаки людини в цифрову добу, а саме: гібридну ідентичність (одночасне існування у фізичному та цифровому просторах з глибоким взаємопроникненням цих станів один в одного), цифрову дихотомію (рефлексивний стан людини в режимі безперервної міграції між режимами оф-лайн та он-лайн), інформаційну та епістемологічну залежність (в значенні делегування гаджетам пізнавально-знаннєвого функціоналу, інтелектуальних компетенцій, мисленнєвих актів), мережеву включеність як форму існування в стані перманентного увімкнення в цифровий світ, даність через дані (як проявленість у світі через цифрові та віртуальні дані, з якими людина значною мірою конститується), нову темпоральність (одночасність і багатозадачність замість послідовності, миттєвість комунікації, архівність досвіду, в якому все зберігається і нічого не зникає остаточно). Саме ці позиції наукової новизни (с. 35-36) вважаю найбільш суттєвими. Крім того, здобувачкою уперше запропоновано і сформульовано терміни «цифрова дихотомія», «цифрова харизма», «аналоговий слід», які спрямовані на визначення характеристик цифрової людини та проведено соціально-філософський аналіз феноменів промπτу і промπτингу як цифрової комунікації між людиною та штучним інтелектом. Всі ці позиції складають цілісну, глибоко продуману архітектоніку, яка проявляється у єдності онтологічних, епістемологічно-методологічних, соціально-філософських та філософсько-антропологічних чинників.

**Практична значущість отриманих результатів** дослідження полягає в можливості їхнього застосування для розв'язання широкого спектру наукових, педагогічних, практичних завдань у соціальній філософії, суспільних, поведінкових та людинознавчих науках, менеджменті, маркетингу, соціокультурних практиках, професійній орієнтації, соціальних комунікаціях та ЗМІ, роботі з персоналом, роботі з молоддю, саморозвитку тощо, а також у запровадженні в освітній процес.

### **Ступінь обґрунтованості наукових положень.**

Основні положення дослідження цифрової людини як суб'єкта та об'єкта цивілізаційних зсувів, що постійно трансформується, самотрансформується і, разом з тим, змінює світ, презентовано всебічно, логічно та достатньо переконливо. Результати дослідження чітко сформульовані у висновках. На достатньо високому теоретичному рівні представлено всі необхідні структурні елементи дослідження, його науковий апарат. Об'єктом роботи постає онтологічна сутність людини у цифрову добу, предметом – цифрова людина в екзистенційній площині соціально-філософської рефлексії. Здобувачкою чітко визначена мета та відповідні завдання дослідження, що й зумовили логіку розгортання її наукового пошуку та результативність наукового доробку.

Дисертаційне дослідження має чітку структуру, кожен розділ закінчується відповідними висновками. Між усіма розділами і підрозділами простежується логічний взаємозв'язок і послідовність викладу результатів дослідження. Дисертація складається з трьох розділів та одинадцяти підрозділів.

Перший розділ роботи «Соціокультурна трансформація цифрової людини в еволюційному аспекті» містить чотири підрозділи. В першому підрозділі першого розділу авторка розгортає історико-філософський аналіз подій, фактично відтворює бекграунд подій ХХ та ХХІ сторіччя, які стали передумовами для виникнення цифрової доби і, відповідно, цифрової людини. Тож стратегія репрезентації детерміністично зумовлених подій, як аналізу витоків цифрової доби, є доцільною і продуктивною. Дослідниця відтворює

картину історичних подій та викликаних ними соціокультурних трансформацій, соціальних та біосоціальних модифікацій, розмаїття цивілізаційних змін, які призводять до подальших постійних глобальних перебудов людини, соціуму, світу.

Вважаю правильно обраною і стратегією, націлену на дослідження на рівні соціальної онтології, тобто на підґрунті глибинних засад соціокультурного світу. В межах онтологічного напрямку перегляд, критика, ревізія базових подій та концептів є обов'язковою процедурою. Тому, розкривши теоретико-методологічні засади дослідження, авторка розгортає в глобальному масштабі соціальні трансформації часу через аналіз людського капіталу цифрової доби як проблемного поля цивілізаційних зсувів. Методом сходження вона переходить від людини колективної в розмаїтті соціальних модифікацій до людини індивідуальної в екзистенційній площині соціально-філософської рефлексії, в пошуках сенсів та метаморфозах соціокультурного середовища.

У розділі другому дисертаційного дослідження «Свобода і омана цифрової людини» дослідниця розглянула цифрову людину в соціальній взаємодії цифрової доби, зважаючи на засади її цінностей та орієнтирів як інструменту соціального регулювання, а також в контекстах, процесах і особливостях онлайн-комунікації. Існування у відкритій інформаційній системі обертається для людини комунікативними викликами – цифровою інтоксикацією, інформаційно-психологічним впливом, міжособистісними конфліктами в мережі, цифровою втомою, медійним травмуванням. На даному цивілізаційному оберті, мотивована пошуком глобальної свободи і дарованими нею можливостями, інформаційна людина винайшла інтернет, який за замислом мав стати електронною Агорою, і за стислий термін часу перетворила його на систему тотального спостереження. Цифрова людина інформаційно продує свободу як один із головних наративів цифрової доби, але задовольняється хибною, удаваною, симулякризованою свободою, крокуючи на новий оберт цивілізаційного розвитку за тією ж самою схемою – реїфікуючись зі штучним інтелектом в новому історичному періоді можливостей і свободи.

У третьому розділі «Екзистенційна сутність цифрової людини: контекстуальні складові соціально-філософської рефлексії» дисертантка продовжує проєкцію всієї дисертації в дослідженні соціально-цивілізаційних процесів, які, нашаровуючись один на одного, і на кожному оберті створюючи нові феноменальні процеси, формують і визначають онтологічну сутність та поведінку цифрової людини.

Комунікація людини із штучним інтелектом, яка донедавна вважалася професійною специфікою вузького кола технологів, стає частиною повсякденного життя. Повідомлення людини мовній моделі штучного розуму отримало назву промпту, а загальна назва «мови запитів», яку розуміє ШІ – промптингу. Промптинг аналізується як історично здійснений і такий, що став частиною повсякденного життя цифрової людини, як акт комунікації homo sapiens з синтетичним розумом, тощо.

### **Оцінка змісту й оформлення дисертації.**

Дисертаційна робота добре структурована і відповідає встановленим вимогам щодо оформлення. Стиль викладу теоретичних положень, результатів дослідницької розвідки та висновків зрозумілий, доступний для сприйняття. Значна кількість опрацьованих джерел (308 за списком) вказує на ґрунтовний аналіз теоретичного дискурсу проблематики дослідження. Висновки корелюються із метою та завданнями дослідження.

Аналіз змісту дисертації та опублікованих праць підтверджує, що представлена наукова робота є цілісною, самостійною, завершеною працею, що пройшла належну апробацію та відповідає вимогам МОН України.

### **Дискусійні положення та зауваження до дисертації**

Попри загальну позитивну оцінку дисертації, слід висловити деякі зауваження:

1. Чи не варто було б до теоретико-методологічних основ дослідження додати теорію технологічного детермінізму, в рамках якої технології

розглядаються як ключова рушійна сила змін у соціумі, культурі, антропогенезі? Адже саме це є провідною ідеєю дисертації (хоча у предметі дослідження про це не наголошується).

2. В тексті дисертації трапляються русизми та кальки (с. 42, 44, 52, 72, 81, 119, 120, 189).

3. Серед нових ознак доби Цифри та Постправди в дисертації вказано імідж: «Імідж та репутація будуються не на реальних об'єктивних фактах, а на відчуттях і емоціях, на «вайбі», який в змозі викликати суб'єкт і встановити з сугерендом емоційний зв'язок» (с. 63). Але все це не є рисою виключно нової доби. Імідж за визначенням так створюється і працює у будь-якому контексті.

4. Міркування про феномен цифрового капіталу супроводжуються твердженням: «Запорукою розвитку будь-якого із наведених видів капіталу та глобального світового розвитку у XXI столітті виступає безперечне надбання людства, подароване цифровою добою – людська кооперація (нетворкінг)» (с. 95). Це формулювання є не зовсім коректним з точки зору історії культури. Адже від самого початку існування людства кооперація, здатність до колективної діяльності (спільна праця, полювання, захист території, тощо) були основним фактором виживання та розвитку людства. «Нетворкінг» не означає, що йдеться виключно про комп'ютерні мережі: те, що раніше називалося «корисні зв'язки», може формуватися у будь-якому соціально-комунікативному середовищі.

5. На с. 97 є твердження, що «китайцям належать чотири еволюційних відкриття, що змінили світ (винахід компаса, друкарського верстата, паперу й пороху)». Але вважається, що друкарський верстат було винайдено в Європі у XV столітті німецьким винахідником Гансом Гутенбергом [Man, J. The Gutenberg Revolution: The Story of a Genius and an Invention that Changed the World. London, 2002]. Чи є якісь інші дані?

Вказані зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертації, не применшують її цінність як ґрунтовного соціально-філософського дослідження.

### Загальний висновок.

Враховуючи актуальність проблематики дослідження, наукову новизну положень дисертаційної роботи, обґрунтованість, достовірність, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, вважаю, що дисертація Людмили Степанівни Городнюк «Цифрова людина в екзистенційній площині соціально-філософської рефлексії» є цілісним, завершеним, оригінальним, самостійним дослідженням, яке відповідає чинним вимогам п.п. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка, Людмила Степанівна Городнюк, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

### Офіційний опонент:

Доктор філософських наук, професор,  
професор кафедри культурології  
та філософії культури  
Національного університету  
«Одеська політехніка»

Лада ПРОКОПОВИЧ

Людмила Степанівна  
Городнюк

Дмитро  
Дмитришин